Библиотека Буддика

Том XXI. Часть 2

Москва
«Книга по Требованию»

УДК 291
ББК 86.3
Б59

Б59 Библиотека Буддика: Том XXI. Часть 2 / – М.: Книга по Требованию, 2021. – 98 с.

ISBN 978-5-517-91188-9

Bibliotheca Buddhica - серия публикаций оригинальных и переводных буддийских текстов, созданная С.Ф.Ольденбургом и другими русскими учеными в Санкт-Петербурге при Российской академии наук и остающаяся до сих пор одним из самых авторитетных изданий среди буддологов мира.Репринтное издание по технологии print-on-demand с оригинала 1931 года

ISBN 978-5-517-91188-9

© Издание на русском языке, оформление
«YOYO Media», 2021
© Издание на русском языке, оцифровка,
«Книга по Требованию», 2021

Эта книга является репринтом оригинала, который мы создали специально для Вас, используя запатентованные технологии производства репринтных книг и печати по требованию.

Сначала мы отсканировали каждую страницу оригинала этой редкой книги на профессиональном оборудовании. Затем с помощью специально разработанных программ мы произвели очистку изображения от пятен, клякс, перегибов и попытались отбелить и выровнять каждую страницу книги. К сожалению, некоторые страницы нельзя вернуть в изначальное состояние, и если их было трудно читать в оригинале, то даже при цифровой реставрации их невозможно улучшить.

Разумеется, автоматизированная программная обработка репринтных книг – не самое лучшее решение для восстановления текста в его первозданном виде, однако, наша цель – вернуть читателю точную копию книги, которой может быть несколько веков.

Поэтому мы предупреждаем о возможных погрешностях восстановленного репринтного издания. В издании могут отсутствовать одна или несколько страниц текста, могут встретиться невыводимые пятна и кляксы, надписи на полях или подчеркивания в тексте, нечитаемые фрагменты текста или загибы страниц. Покупать или не покупать подобные издания – решать Вам, мы же делаем все возможное, чтобы редкие и ценные книги, еще недавно утраченные и несправедливо забытые, вновь стали доступными для всех читателей.

Серия Книжный Ренессанс
www.samizday.ru/reprint

पण्डका एव पञ्च पठ्यन्ते। प्रकृतिपण्डकः ईर्ष्यापण्डकः पक्षपण्डकः आसेक्यपण्डकः लूनपण्डकश्चेति। तत्र प्रकृतिपण्डकः षण्ढ इहाभिप्रेतः। यस्य हि प्रकृत्या व्यञ्जनं नास्ति स प्रकृतिपण्डकः। शेषा इह पण्डका इष्यन्ते। लूनपण्डको हि तावदिन्द्रियच्छेदाद् इन्द्रियविकल इति स्फुट एषः। पक्षपण्डकादयस्त्विन्द्रियाकर्मण्यत्वेन तद्विकला एव। इन्द्रियकर्मण्यत्वकाले ऽपि तद्विकला इति व्यवस्थाप्यन्त एव। तदिन्द्रियकर्मण्यत्वस्य पुरुषसुखविशेषाजनकत्वात्प्रसवाजनकत्वाच्च इन्द्रियसद्भावाशङ्कानिवृत्त्यर्थमेव चेह षण्ढपण्डका इति पृथक्पाठः। अन्यथा हि विनयवदिहाप्यभिधर्मे[1] पण्डका इत्येवं[2] पठ्येरन्। उभयव्यञ्जनास्तद्विकलाः स्थानभ्रंशवैकल्यादल्पसुखहेतुत्ववैकल्याच्च। अपरे व्याचक्षते। तद्वियुक्ताः षण्ढाः। तद्विकलाः पण्डकाः उपक्रमवैकल्यात्। उभयव्यञ्जनाश्च तद्विकलाः स्थानभ्रंशवैकल्यात् अल्पसुखहेतुत्ववैकल्याच्चेति। तेषामसंवरादीनि न 97.15 (2a–1)
भवन्ति।

नृणामसंवरो हित्वा षण्ढपण्डद्विधाकृतीन्[3]।
आनन्तर्यं षण्ढादीनां तु नेष्यते।
अल्पोपकारालज्जित्वात्[4]।
छिनत्ति स्त्री पुमान् दृष्टिचरितं[5]।

इति वचनात्। स्त्रीपुरुषाणां तु तानि भवन्ति। अतः संक्लेशे आधिपत्यं स्त्रीपुरुषेन्द्रिययोः। संवरफलप्राप्तिवैराग्याणि चेति। संवरस्त्रिविधः प्रातिमोक्षसंवरो 97.16 (2a–1)
ध्यानसंवरो ऽनास्रवसंवरश्च। तेषामेको ऽपि संवरो न भवति किमङ्ग सर्वः।

संवरो ऽप्येवम्

इति[6] वचनात्। अत एव च स्रोतआपत्त्यादिफलप्राप्तिः कामादिवैराग्यं च तेषां न संभवति। स्त्रीपुरुषाणां तु भवतीति। अतो व्यवदाने ऽपि स्त्रीपुरुषेन्द्रिययोराधिपत्यमिति॥

---

1 °र्मे MSS. 2 °vam CN. ཡོད་. 3 kārikā IV, 44ab. 4 kārikā IV, 98abc. 5 K. IV, 81ab. 6 K. IV, 44c.

97.17 (2a–2) निकायसभागसंबन्धसंधारणयोरिति। जीवितेन्द्रियस्य निकायसभागोत्पत्तौ। नि-
97.19 (2a–3) कायसभागसंबन्धे तस्याधिपत्यं व्यवस्थाप्यते। निकायसभागसंधारणे चाधिपत्यं।
जीवितेन्द्रियवशेन तदूर्ध्वमवस्थानात्॥ मनइन्द्रियस्य पुनर्भवसंबन्ध इति। क्लिष्टेन
पुनर्भवसंबन्धात्। जीवितेन्द्रियादस्य को विशेषः। जीवितेन्द्रियस्यान्तराभव एव
संबन्धनं। मनइन्द्रियस्य तूपपत्तिभवे ऽपि। समानकालं च जीवितेन्द्रियं निकायसभागेन
तत्संबन्धनं करोति। मनइन्द्रियं तु भिन्नकालमपि पुनर्भवे[1] तत्संबन्धनं करोति।
वशिभावानुवर्तनं इति। चित्तस्य वशिभावमनुवर्तते लोको धर्मो वा यथोक्तं। चित्तेनायं
98.5 (2a–5) लोको नीयत इति विस्तरः। गाथायामप्युक्तं।

चित्तेन नीयते लोकश्चित्तेन परिकृष्यते[2]
एकधर्मस्य चित्तस्य सर्वधर्मा वशानुगा

98.10 (2a–9) इति॥ रागादीनां तदनुशायित्वादिति। तेषु सुखादिषु अनुशायित्वं शीलमेषा-
मालम्बनतः संप्रयोगतो वा। त इमे तदनुशायिनो रागादयः। तद्भावस्तदनुशायित्वं।
तस्मादिति। यथोक्तं सुखायां वेदनायां रागो ऽनुशेते दुःखायां द्वेषः अदुःखासुखायां
98.12 (2a–10) मोह इति[3]॥ तैर्हि व्यवदायत इति। तैर्विशुध्यतीत्यर्थः। तदेवं क्लेशविशुद्धा-
वेषां श्रद्धादीनामाधिपत्यमुक्तं भवति॥ व्यवदाने ऽपि सुखादीनामाधिपत्यमित्यपर
इति। न केवलं संक्लेशे सुखादीनामाधिपत्यं। किं तर्हि। व्यवदाने ऽपीत्यपिशब्द-
स्यार्थः। आभिधार्मिकाः केचिदेवमाहुः। व्यवदाने ऽपि तेषामाधिपत्यमस्तीति आग-
98.14 (2b–1) ममानयन्ति यस्मात् सुखितस्य चित्तं समाधीयत इत्युक्तं सूत्रे। दुःखोपनिषच्छ्र-
द्धा। दुःखमुपनिषदस्याः सेयं श्रद्धा दुःखोपनिषद् दुःखहेतुकेत्यर्थः। दुःखे सति
कस्यचिद्धर्मे रत्नत्रये वा श्रद्धा जायते प्रव्रज्यां वा[4]भिलषति। षाणौष्क्रम्याश्रिताः सौ-

---

1 °र्भव MSS. 2 °रिकृष्यते MSS. ཡོངས་སུ་དྲངས་པ་ཡིན་. 3 論 三 3b4. 4 चा° NT. འམ་.

मनस्यादय इति। षण्णैष्क्रम्याश्रितानि सौमनस्यानि षण्णैष्क्रम्याश्रितानि दौर्मनस्यानि षण्णैष्क्रम्याश्रिता उपेक्षाः। नैष्क्रम्यं सास्रवो ऽनास्रवो[1] मार्गः। धातोः संसाराद्वा निष्क्रमणं वैराग्यमित्यपरे। यथोक्तं सूत्रे। चक्षुर्विज्ञेयानि रूपाणि प्रतीत्योत्पद्यते सौमनस्यं नैष्क्रम्याश्रितं नैष्क्रम्यालम्बनमित्यर्थः। नैष्क्रम्यानुकूलमिति वा। एवं यावन्मनः प्रतीत्य धर्मांश्च[2] उत्पद्यते सौमनस्यं नैष्क्रम्याश्रितमिति। तथा चक्षुर्विज्ञेयानि रूपाणि प्रतीत्य उत्पद्यते दौर्मनस्यं नैष्क्रम्याश्रितम्। एवं यावन्मनः। तथा चक्षुर्विज्ञेयानि रूपाणि प्रतीत्योत्पद्यते उपेक्षा नैष्क्रम्याश्रिता। एवं यावन्मनः। नैष्क्रम्यं प्राप्स्यामीति कस्यचित्सौमनस्यं। न नैष्क्रम्याय मया यत्नः क्रियते इति कस्यचिद्दौर्मनस्यं। कस्यचित्प्रतिसंख्यायोपेक्षा तेषु रूपादिषु भवति॥

अपरे पुनराहुरिति सौत्रान्तिकाः। विज्ञाय विषमपरिहारादिति। विज्ञानेन 98.17 (2b–2)
विषमपरिहारः क्रियते। न चक्षुःश्रोत्रेणेत्यभिप्रायः। नापि विज्ञानादन्यद्रूपदर्शनं 99.1 (2b–3)
शब्दश्रवणं वास्तीति। न रूपदर्शनशब्दश्रवणं प्रकरणव्यतिरिक्तं विचार्यमाणं लभ्यते। प्रकरणं च विज्ञानमेवेति नान्यद्भवति। तस्माच्चक्षुःश्रोत्रविज्ञानयोः ससंप्रयोगयोरुत्पत्तौ यदाधिपत्यमुक्तं तदेव तद्भवति। नान्यत्राधिपत्यमेतदित्यभिप्रायः॥ १॥ 99.10 (3a–1)

मनसः पुनः सर्वार्थोपलब्धाविति[3]।

स्वार्थोपलब्ध्याधिपत्याद्[4]

इत्येव सिद्धे मनसः सर्वार्थोपलब्धाविति वचनं। धर्मधातोरसर्वधर्मस्वभावत्वात्। व्याख्यातं चैतत्पुरस्तात्॥ ननु चार्थानामप्यत्राधिपत्यमिति। द्वयं प्रतीत्य वि- 99.12 (3a–2)
ज्ञानस्योत्पत्तिरिति वचनात्॥ अधिकं हि प्रभुत्वमाधिपत्यमिति। अधिकः प्रभुर- 99.13 (3a–3)
धिपतिः तद्भाव आधिपत्यमिति[5]। सर्वरूपोपलब्धौ सामान्यकारणत्वादिति। नील- 99.14 (3a–4)

---

1 सास्रवानास्रवो MSS. 2 °र्मांश्च MSS. 3 °पलंभाविति MSS. དམིགས་པར་བྱ་བ་ལ་བྱ་བ་ནི་. 4 Kārikā II, 2ª. 5 आधेपत्य° NT, आधेत्य° C. ལྷག་པར་དབང་བྱེད་པ་ཉིད་.

99.17 (3a–5) पीतादिसर्वरूपोपलब्धौ एकरूपस्य चक्षुषः कारणत्वात्। न[1] तु रूपस्यैकरूपस्य नीलपीतादिसर्वरूपोपलब्धौ कारणत्वं। न हि नीलरूपं पीतरूपोपलब्धौ कारणं भवति। **तत्पटुमन्दताद्यनुविधानाच्चोपलब्धेरिति**। यस्मादुपलब्धिश्चक्षुरादिपटुमन्दतामनुविधत्ते। तद्यथा पटुनि चक्षुषि पट्वी तदुपलब्धिः मन्दे मन्देति। आदिशब्देन अकुशलकुशलसवेदनावेदनानुविधानं। अकुशले मनसि अकुशलोपलब्धिः। कुशले कुशला। सवेदने सवेदना। अवेदने ऽवेदनेति[2] न रूपस्य पटुमन्दताद्यनुविधत्ते उपलब्धिः। तेनाह **तद्विपर्ययादिति**। तस्माच्चक्षुरादीनामधिकमैश्वर्यं न रूपादीनां॥

99.7 (3b–6)

कायात्स्त्रीपुरुषेन्द्रिये

इत्यत्र साधनं। कायेन्द्रियस्वभावं स्त्रीपुरुषेन्द्रियं स्प्रष्टव्यविज्ञानजनकत्वात् अस्त्रीपुरु-
100.6 (3a–9) षेन्द्रियस्वभावकायेन्द्रियवत्। वैधर्म्येण चक्षुरिन्द्रियवत्॥ **स्त्र्याकृतिस्वरचेष्टाभिप्राया** इति। स्त्र्यभिप्रायपुरुषाभिप्राययोर्विपर्ययेण। तदेवं सति सत्त्वविकल्प एव स्त्रीपुरुषेन्द्रिययोराधिपत्यं॥ २॥

100.15 (3b–2) **निकायसभागस्थितौ जीवितेन्द्रियस्याधिपत्यं**। न तु वैभाषिकवत् निकायसभागसंबन्धे। तत्र मनस एवाधिपत्यात्॥ **संक्लेशे वेदनानामिति**। अत्र वैभाषिकैः
101.2 (3b–5) सार्धमैकमत्यं॥ **तथा हि तैरिति** विस्तरः। **तथा हि तैः श्रद्धादिभिः क्लेशाश्च विष्कम्भ्यन्ते** लौकिकमार्गगतै**र्मार्गश्चावाह्यते** निर्वेधभागीयादिगतैः। तदेवं व्यवदानसंभारे श्रद्धादीनां प्रत्येकमाधिपत्यमुक्तं भवति॥ ३॥

101.14 (3b–10) **न ह्यविमुक्तचित्तस्यास्ति परिनिर्वाणमिति**। आज्ञातावीन्द्रियं क्षयज्ञानादि अनास्रवमिन्द्रियं। तदेव च विमुक्तं क्लेशविमुक्त्या संतानविमुक्त्या च। तत्प्रा-

---

1 ननु MSS. . . . ནེ . . . མ་ཡིན་.   2 तिवावेनेति N, वावेदनेति C. यावेदनेति T. ཚོར་བ་མེད་པ་ཡིན་ནོ་ཞེས་བྱ་བ་ཡིན་ནོ་.

मस्य निरुपधिशेषनिर्वाणं[1] भवति । तस्मादाज्ञातावीन्द्रियस्य निरुपधिशेषनिर्वाण[1]-माधिपत्यं व्यवस्थाप्यते ॥ दृष्टधर्मसुखविहारं प्रतीति विस्तरः । दृष्टो धर्मो 102.2 (4a–) दृष्टधर्मः । दृष्टजन्मेत्यर्थः । सुखो विहारः सुखविहारः । दृष्टधर्मे सुखविहारः दृष्टधर्म-सुखविहारः । तं प्रत्याज्ञातावीन्द्रियस्याधिपत्यं । विमुक्तिप्रीतिसुखप्रतिसंवेद-नादिति । विमुक्तिः क्लेशप्रहाणं । प्रीतिः सौमनस्यं । सुखं प्रश्रब्धिसुखं । विमुक्त्या प्रीतिसुखस्य प्रतिसंवेदनं विमुक्तिप्रीतिसुखप्रतिसंवेदनं । तस्मादिति । तदुक्तं भवति विमुक्तिप्रीतिसुखप्रतिसंवेदनमेव दृष्टधर्मसुखविहार इति ॥

वाक्पाणिपादपायूपस्थानामपि चेन्द्रियत्वमुपसंख्यातव्यमिति । सांख्या- 102.7 (4a–6) श्चक्षुरिन्द्रियादिव्यतिरिक्तानि वागिन्द्रियादीनि कल्पयन्ति । वागिन्द्रियं येन वचनं क्रियते । पाणीन्द्रियं येन किंचिद्द्रव्यमादीयते । पादेन्द्रियं येन विहरणं क्रियते चंक्रमणमित्यर्थः । पाय्विन्द्रियं येन पुरीषोत्सर्गः क्रियते । उपस्थेन्द्रियं कायेन्द्रिये-कदेशव्यतिरिक्तं येनानन्दः सुखविशेषः प्राप्यते ॥ न खलूपसंख्यातव्यमविद्यादी- 102.10 (4a–7) नामिन्द्रियत्वं येनार्थेन भगवता द्वाविंशतिरिन्द्रियाण्युक्तानि । तत्राविद्यादीनामयो-गात् ॥ ४ ॥

को ऽस्यार्थ इत्याह

चित्ताश्रयस्तद्विकल्प 102.12 (4a–8)

इति विस्तरः । चित्तस्याश्रयस्तदाश्रयस्य विकल्पः ।

स्थितिः

संक्लेशो

व्यवदाने

संभारो व्यवदानं च ।

इति । एतच्च षडायतनं मौलं सत्त्वद्रव्यमिति । तदितरेषां तदाश्रितत्वात् । तथा 102.18 (4b–1) हि षडिन्द्रियाधिपत्यसंभूतमिन्द्रियाधिष्ठानं । षड्वा विषया विज्ञानकायाश्च[2] । तदेतदपि

1 °शेषे नि° N. ཕུང་པོའི་ལྷག་མ་མེད་པའི་མྱ་ངན་ལས་འདའ་བར. 2 °श्चा MSS.

सत्त्वद्रव्यमिष्यते । न तु मौलं । न ह्यधिष्ठानाद्याधिपत्यसंभूतं षडायतनमिति ॥
103.3 (4b–3) व्यवदानसंभारणां पञ्चभिरिति । श्रद्धादिभिः ॥ व्यवदानं त्रिभिरिति । अनाज्ञात-
माज्ञास्यामीन्द्रियादिभिः ॥ ५ ॥

103.13 (4b–5) अपरः कल्पः

103.7 (4b–6) प्रवृत्तेराश्रयोत्पत्तिर्

इति विस्तरः । प्रवृत्तिपक्षं निवृत्तिपक्षं चाधिकृत्योच्यते ।

प्रवृत्तेः

संसारस्याश्रय उत्पत्तिः

स्थितिः उपभोगश्च ॥

निवृत्तेरपि निर्वाणस्याश्रय उत्पत्तिः स्थितिरुपभोगश्च । एतावता च पुरुषार्थपरिसमा-
प्तिरिति निरर्थिका तदन्योन्द्रियप्रज्ञप्तिः । भवतामपि पुरुषार्थपरिसमाप्तिः पठ्यते । तस्य
शब्दाद्युपलब्धिरादिर्गुणपुरुषान्तरोपलब्धिरन्त[1] इति ॥ तत्र षडायतनं मूलसत्त्वद्रव्यभूतं
103.14 (4b–9) संसरतीति प्रवृत्तेराश्रयः । उत्पत्तिः स्त्रीपुरुषेन्द्रिये इति । उत्पद्यतेऽस्या इत्युत्प-
त्तिः । कस्मादित्याह तत उत्पत्तेः । कस्य । षडायतनस्य । मनःकायेन्द्रिययोः साक्षात्ताभ्या-
मुत्पत्तेः । चक्षुरादीनां चतुर्णां क्रमेणोत्पत्तेः । स्थितिर्जीवितेन्द्रियेण षडायतनावस्था-
नात् । उपभोगो वेदनाभिः सुखादिभिः ॥ श्रद्धादयो हि निवृत्तेराश्रय इति । श्रद्धा-
103.16, 18 (4b–10, 5a–1) दीनां प्रतिष्ठाभूतत्वात् । आज्ञास्यामीन्द्रियं प्रभव इति आदिभवः[2] प्रथमतोऽनास्रवो-
104.1 (5a–2) त्पत्तेः । स्थितिराज्ञेन्द्रियं प्राबन्धिकत्वात् । उपभोग आज्ञातावीन्द्रियेणेति । तेन वि-
104.4 (5a–3) मुक्तिप्रीतिसुखप्रतिसंवेदनात् । अत एतावन्त्येवेन्द्रियाणीति नाविद्यादीनामिन्द्रियत्व-

---

1 °रंतर N. མཐའ་ཡིན་ནོ་. 2 आदिभवतः N, आभवः C. དང་པོར་སྐྱེ་བ་སྟེ.

मिष्टमित्यर्थः। अत एव चैषामेषो ऽनुक्रम इति। चक्षुरिन्द्रियं यावदाज्ञातावीन्द्रियमि-
ति प्रवृत्तिनिवृत्त्योराश्रयादिभावात्॥ वाचस्तु नेन्द्रियत्वं। वचने शिक्षाविशेषापेक्ष- 104.5 (5a—4)
त्वात्। ज्ञातमात्रो हि बालको विनैव शिक्षया चक्षुषा रूपाणि पश्यति । न त्वेवं वचनं
करोति। तस्मादिन्द्रियकर्मातिक्रान्तत्वात् न वागिन्द्रियं भवितुमर्हति। जिह्वेन्द्रियादिध-
ष्ठानस्यैव त्वेतत्कर्म वचनमिति॥ पाणिपादस्य चादानविहरणादनन्यत्वादिति। पा- 104.7 (5a—5)
णिरेव ह्यन्यथान्यत्र चोत्पन्न आदानमुच्यते । पाद एव चान्यथान्यत्र चोत्पन्नो वि- 104.9 (5a—6)
हरणमिति। कर्माभावात् स्वात्मनि च वत्तिविरोधात्[1] न पाणिपादस्येन्द्रियत्वं॥ उरग-
प्रभृतीनामिति । सर्पादीनां पाणिपादं नास्ति। अथ च तेषामादानविहरणं भवति न
पाणिपादस्येन्द्रियत्वं। तेषामप्यस्ति सूक्ष्ममिति चेत्। न। साध्यत्वात्॥ पायोरपि नेन्द्रि- 104.10 (5a—7)
यत्वम् उत्सर्ग इति अशुच्युत्सर्गे । गुरुद्रव्यस्य यस्य कस्यचिदाकाशे छिद्रे सर्वत्र 104.11 (5a—8)
पायुस्थानादन्यत्रापि पतनात्। गुरुद्रव्यस्य गुरुत्वादेव स्वयं पतनं नेन्द्रियकृतं। वायु-
ना च तत्प्रेरणादिति। वायुना तस्य गुरोरशुचिद्रव्यस्य प्रेरणा वायोरेव तत्कर्म
स्यात् न पाय्विन्द्रियस्य। तदनुपलब्धेः॥ उपस्थस्यापि नेन्द्रियत्वं आनन्द इति। काये- 104.13 (5a—9)
न्द्रियैकदेशस्त्रीपुरुषेन्द्रियव्यतिरिक्तकल्पितस्य उपस्थस्य नेन्द्रियत्वं आनन्दे कायेन्द्रि-
यैकदेशभूतस्त्रीपुरुषेन्द्रियकृतं हि तत्। क्लिष्टं सौख्यमिति वाक्यार्थः॥ कण्ठदन्ता- 104.15 (5a—10
क्षिवर्त्माङ्गुलिपर्वणामपीति विस्तरः। यदि यथोक्तात्कारणात् एतावन्त्येवेन्द्रिया-
णीति नेष्यते । कण्ठस्याभ्यवहरणे । दन्तस्य चर्वणे । अक्षिवर्त्मन उन्मेषनिमेषे ।
पर्वणः अस्थिसंधिसंकोचविकासक्रियायामिन्द्रियत्वं प्रसज्येत ॥ सर्वस्य वा 104.17 (4b—1)
कारणभूतस्येति विस्तरः। सर्वस्य वा कारणभूतस्य बीजादेः स्वस्यां क्रियायां
स्वकार्यक्रियायां अङ्कुरादिलक्षणायामिन्द्रियत्वं प्रसज्येतेति अधिकृतं। यदि यस्य
यत्र पुरुषकारो ऽस्ति। तस्य तत्रेन्द्रियत्वमिष्यते। स च नियमहेतुः पूर्वोक्तो नेष्यते।
तस्माद्युक्तं वागादीनामिन्द्रियत्वं ॥

---

1 °त्तिनिरोधात् MSS. འགལ་བའི་ཕྱིར་

104.19 (5b–3) तत्र चक्षुरादीनामिति विस्तरः । तत्रेति वाक्योपन्यासे । कृतो निर्देश इति ।

तद्विज्ञानाश्रया रूपप्रसादाश्चक्षुरादयः[1] ।
कायात्स्त्रीपुरुषेन्द्रिये[2] ।
विज्ञानं प्रतिविज्ञप्तिर्[3] ।

इति ॥ जीवितेन्द्रियस्येति ।

आयुर्जीवितमाधार ऊष्मविज्ञानयोर्हि य

105.3 (5b–5) इत्यत्र ॥ श्रद्धादीनां चैत्तेष्विति ।

श्रद्धाप्रमादः प्रश्रब्धिर्

इत्यत्र[5] प्रदेशे ॥ ननु च वेदनाया अपि[6] कृतो निर्देशः । चैत्तेषु च करिष्यते ।

वेदनानुभव

इति[7] ॥

वेदना चेतना संज्ञा ।

इति[8] वचनात् ॥ सत्यं सामान्यं रूपं वेदनाया उक्तं वक्ष्यते च । विशेषविभागरूपं त्विह
105.9 (5b–4) विवक्षितं इति सुखादीनां कर्तव्यो निर्देश इति आह ॥ आज्ञास्यामीन्द्रियादीनां तर्हि न कर्तव्यः । यस्मान्मनसो लक्षणमुक्तं श्रद्धादीनां चैत्तेषु करिष्यते । सुखसौमनस्योपेक्षाणामिह क्रियते । एषामपि कर्तव्य एव । यस्मात्तदव्यस्वभावत्वं एषां दर्शयितव्यं ।

---

1 Kārikā I, 9[cd]. 2 Kārikā II, 2[c]. 3 Kārikā I, 16[a]. 4 K. II, 46[ab]. 5 K. II, 26[a]. 6 अवि MSS. ५८'. 7 K. I, 14[c]. 8 K. II, 25[a].

एतस्यां चावस्थायामेतानि नव द्रव्याणि अनाज्ञातमाज्ञास्यामीन्द्रियाख्यां लभन्ते। एतस्यामवस्थायामाज्ञेन्द्रियाख्यामेतस्यामाज्ञातावीन्द्रियाख्यां लभन्त इति। स एषामवस्थाविशेषो दर्शयितव्य इत्यतः सूक्तमेतत् सुखादीनामाज्ञास्यामीन्द्रियादीनां च कर्तव्य इति ॥ ६ ॥

असाता या कायिकी वेदना 105.6 (5b—7)

इति। असातेति सातानिवृत्त्यर्थं। कायिकीति मानसीनिवृत्त्यर्थं ॥ तत्र कायाश्चक्षुरादयः
पंच परमाणुसंचयात्मकत्वात्। तत्र काये भवा कायेन वा आश्रयेण सह चरतीति का-
यिकी। या उपघातिका पञ्चेन्द्रियाश्रया वेदना। तत् 105.11 (6a—1)

दुःखेन्द्रियम् 105.7,8 (5b-7)

इत्यवगन्तव्यं।

सुखं साता

इति। अत्रेन्द्रियमित्यनुवर्तते कायिकीति च। सातेति ग्रहणमसातानिवृत्त्यर्थं। तदे-
तदुक्तं भवति। तत्सुखेन्द्रियं। यानुग्राहिका पञ्चेन्द्रियाश्रया वेदनेति ॥ 105.13 (6a—3)

ध्याने तृतीये तु चैतसी सा सुखेन्द्रियम् 105.8 (5b—7)

इति। तृतीये तु ध्याने चैतस्यपि साता वेदना सुखेन्द्रियमिति व्यवस्थाप्यते। कस्मा-
च्चैतस्येव साता तत्र गृह्यते। न कायिकीति अत आह। न हि तत्र कायिकी 105.16 (6a—3)
वेदनास्ति[1] पञ्चविज्ञानकायाभावादिति। तृतीये ध्याने[2] कस्मात्सा न[2] सौमनस्ये-

---

1 °दनानास्ति NT. ཚོར་བ་ནི་མེད་དོ. 2 . . 2 कस्मान्मान MSS. ཅིའི་ཕྱིར་····དེ····མ་ཡིན.

106.7 (6a–5) न्द्रियं । अत आह । तृतीये तु ध्याने प्रीतिवीतरागत्वात् सुखेन्द्रियमेव सा । न
सौमनस्येन्द्रियं । सातत्वाद्धि सुखमुच्यते । न प्रीतिरसंप्रहर्षाकारत्वात् । तथा हि
सूत्र उक्तं । प्रीतेर्विरागादुपेक्षको विहरतीति विस्तरेण यावत्स्मृतिमान्[1] सुखवि-
हारी तृतीयं ध्यानमुपसंपद्य विहरतीति ॥ सौमनस्यादन्या प्रीतिरिति चेत् । अत
106.9 (6a–6) आह । प्रीतिर्हि सौमनस्यमिति ॥ ७ ॥

106.2 (5b–8) असाता चैतसी पुनः
दौर्मनस्यम्

(6a–7) इत्युपघातिका चैतसिकी वेदना दौर्मनस्यं ।

106.3 (5b–8) उपेक्षा तु मध्या

इति । उपेक्षेन्द्रियं तु या मध्या वेदना । नैव साता नासातेत्यर्थः ।

उभयी

इति । उभयावयवावस्था उभयी । कायिकी चैतसिकीत्यर्थः ।

अविकल्पनाद्

106.16(6a–10) इति । अभिनिरूपणाविकल्पाभावादित्यर्थः ॥ प्रायेणेति ग्रहणं समाधिजविपाकजप्री-
तिसुखपरिवर्जनार्थं । न तु कायिकमिति । न तु कायिकं सुखदुःखं विकल्पनादु-
106.17 (6b–1) त्पद्यते । किं कारणमित्याह । विषयवशादर्हतामप्युत्पत्तेरिति । प्रहीणप्रियाप्रिय-
विकल्पानामप्यर्हतां विषयवशेनैव कायिकसुखदुःखोत्पादात् । अतस्तयोरिन्द्रियत्वेन
भेद इति । तयोः कायिकचैतसिकयोः सुखयोर्दुःखयोश्च इन्द्रियत्वेन भेदः पृथक्त्वं सुखेन्द्रियं

---

1 ॰मान MSS. དྲན་པ་དང་ལྡན་ཞིང་.